

ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน

Bodhisattva character's names in the Isan Folk Jatakas

สุนันท์ ศรีอ่อน Suttinan Sri-on

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน ข้อมูลที่ใช้ศึกษาคือชาดกพื้นบ้านอีสานสำนวนร้อยกรอง 32 เรื่อง ในการวิเคราะห์ได้จำแนกคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ออกเป็น 4 กลุ่มข้อมูล คือ ชื่อที่ตั้งจากคำในภาษาบาลีหรือสันสกฤต จากคำในภาษาถิ่น ชื่อที่สะท้อนสถานะทางสังคมและเพศ และชื่อที่สะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์จำนวน 32 ตัวละคร ปรากฏคำนำหน้าชื่อว่า “ท้าว” ภาษาถิ่นภาษาบาลี และชื่อที่แสดงให้เห็นสถานะหรือบอกเพศคำว่า “ผี” รวมอยู่ในชื่อ จากการศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานพบว่า มีการใช้คำที่หลากหลาย การหลากคำเช่นนี้ได้สะท้อนวิถีคิดของคนอีสานว่ามีความรู้ภาษาถิ่น แล้วยังรู้ภาษาบาลีสันสกฤตและอรรถศาสตร์ได้ดี และแสดงให้เห็นแนวคิดในการตั้งชื่อตัวละครโดยการสังเกตรูปร่างและลักษณะตัวละครเป็นข้อมูลในการตั้งชื่อ บางชื่อมีความสัมพันธ์กันเชิงอำนาจจะระหว่างความเชื่อแบบผีดั้งเดิมกับพุทธศาสนา หรือศาสนาพราหมณ์ และพุทธมหายานอีกด้วย ผลการศึกษาทำให้เข้าใจคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มีความหลากหลาย สะท้อนวิถีคิดของคนอีสาน และแสดงให้เห็นความรู้ภาษาต่างประเทศของคนอีสานด้วย

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์, ชาดกพื้นบ้าน, ตัวละคร

*อาจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาภาษาและวรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

*Lecturer Dr. Oriental Languages and Literature, Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

Abstract

The purpose of this research was to study the names of Bodhisattva in the Isan Folk Jataka. Research selected a total of 32 Isan Folk Jatakas that were composed in verse. The analysis divided the nomenclature of Bodhisattva into 3) the names that reflected social statuses and genders, and 4) the names that reflected mixed beliefs. The results found that the names of Bodhisattva were preceded by the title “Thaw”, local words, words in Pali and Sanskrit, the names showing statuses and gender, and the names that co-occurred with “Phee” (meaning ghost). The results show that names of Bodhisattva in Isan folk Jataka are diverse. This reflects the knowledge of Isan people. They do not only know their dialect but also Pali, Sanskrit and semantics. Their nomenclature conventions are that they named the protagonist according to the shapes and characteristics of him. Moreover, some of the names indicate power relationship between the old beliefs in spirits and the newer beliefs of Theravada Buddhism, Brahmanism and Mahayana Buddhism.

Keywords: *Bodhisattva, Folk Jatakas, Character.*

บทนำ

ชาดก หมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือกันว่าเป็นเรื่องราวในอดีตของพระสมณโคตมขณะเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ชาดกเป็นเรื่องที่มีในคัมภีร์พระไตรปิฎกและเชื่อกันว่าเป็นพุทธวจนะ แบ่งตามจำนวนคาถาจากน้อยไปหามากเรียกกันว่านิบาตชาดก นิบาตชาดกมีทั้งสิ้น 547 เรื่องและแต่ละเรื่องเป็นเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในประเทศไทยยังมีชาดกหรือเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่มีเนื้อหาเรื่องไม่ตรงกับนิบาตชาดก คือ ปัญญาชาดก 61 เรื่องอันเป็นผลงานภาษาบาลีของพระภิกษุล้านนาไทย และมักเรียกว่า “ชาดกนอกนิบาต” เรื่องของพระโพธิสัตว์เช่นนี้ยังปรากฏในชาดกของกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนานอกประเทศไทยอีกด้วย โดยกลุ่มคนเหล่านั้นได้นำเอานิทานพื้นบ้านมาปรับให้เป็นชาดก ยกให้ตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ ศีราพร ณ กลาง (2542 : 219) ได้ศึกษาชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไทยในปี พ.ศ. 2542 และ Anatole-Roger Peltier (1987) ศึกษาวรรณกรรมไทยเขิน ได้เรียกชาดกนอกนิบาตกลุ่มนี้ว่า “ชาดกพื้นบ้าน” ในภาคอีสานมีชาดกประเภทนี้จำนวนมาก จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นมีชาดกสำนวนร้อยกรองภาษาอีสานมากถึง 32 เรื่อง โดยบทความนี้จะเรียกว่า “ชาดกพื้นบ้านอีสาน” (Isan Folk Jatakas) ตามชื่อของพื้นที่และภาษาที่ใช้จัดจารชาดกนั้น “ชาดกพื้นบ้านอีสาน” เป็นที่นิยมเล่าและอ่านกันในหมู่ชาวอีสานมาอย่างต่อเนื่องกันมาในโอกาสต่าง ๆ โดยมุ่งหมายจะสอนธรรมด้วยวิธีสนุกสนาน มักแทรกปรัชญาของพุทธศาสนาให้ตัวละครเอกมีพุทธจริยาวัตรคือดำรงชีวิตแบบพุทธ เพื่อให้ชาวบ้านจดจำนำมาเป็นแบบอย่าง (ธวัช ปุณฺณโกตก, 2525 : 175-176) นิทานชาดกอีสานเป็นวรรณกรรมที่ชาวบ้านนิยม ฉะนั้น จึงมีรูปแบบเฉพาะตัวคือสะท้อนสภาพสังคมอีสาน ตอบสนองความเชื่อของชาวอีสานมีคตินิยม ความเชื่อ สาระที่เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ และเสนออุดมการณ์ของสังคมแบบอีสาน มีรูปแบบ เนื้อหา ภาษาแบบเฉพาะอีสาน ซึ่งถือเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มไทยที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง (ธวัช ปุณฺณโกตก, 2525 : 174) จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า ชาดกพื้นบ้านอีสานได้สะท้อนถึงความเชื่อและวัฒนธรรมผู้คนลุ่มน้ำโขง

ชาดกพื้นบ้านอีสานมีการดำเนินเรื่องเป็นขั้นตอน แทรกเรื่องราวความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสาน และแทรกเรื่องโลดโผนหรือผจญภัยของตัวละครพระโพธิสัตว์ จึงเป็นเรื่องที่นิยมเล่าสู่กันฟังในสังคมแบบมุขปาฐะมาก่อน เช่นเดียวกับนิทานทั่วไปที่ใช้เล่ากันในสังคมชาวบ้านก่อนจะบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ชาดกพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Jataka) เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาประเภทนิทานที่นิยมใช้ในการเล่า เทศน์ตามบุญพิธีหรือในประเพณีสำคัญๆ ในสังคมอีสาน จนได้มีการจดจารลงในใบลานในสมัย

หลัง ลักษณะเช่นนี้จารุวรรณ ธรรมวัตรมองว่า เป็นลักษณะทั่วไปของสังคมที่ใช้ภาษาพูด สู่สังคมที่มีตัวอักษร ทำให้มีวรรณกรรมสำนวนลายลักษณ์ หรืออีกแง่หนึ่งอาจเป็นการนำ สำนวนลายลักษณ์ไปเล่าสืบต่อกันด้วยวาจาแล้วมีการปรับเปลี่ยนชื่อสถานที่และบุคคลตาม กาลเทศะก็เป็นได้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, ม.ป.ป.: 86) แม้ว่าจะมีการปรับนิทานพื้นบ้าน ให้เป็นชาดกตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา และยกตัวละครเอกให้เป็นของพระโพธิสัตว์ ถึงกระนั้นยังปรากฏว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์มีลักษณะเฉพาะโดยมีทั้งคำในภาษาถิ่น ภาษาบาลีสันสกฤต การเพิ่มคำนำหน้าตัวละครที่สะท้อนให้เห็นความหมายของคำที่แฝง แนวคิด และแสดงความหมายของคำเก่าในภาษาอีสาน สะท้อนให้เห็นการผสมผสานความ เชื่อที่หลากหลายซึ่งส่งผลให้ชาดกพื้นบ้านอีสานน่าสนใจ

วรรณกรรมอีสานมีรูปแบบเฉพาะต่างจากวรรณกรรมภาคอื่น เพราะเป็น วรรณกรรมชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านเป็นผู้ถือครองสิทธิ์ เป็นผู้ใช้ศึกษา เป็นผู้อ่าน และเป็นผู้สร้างวรรณกรรมเหล่านั้น ทั้งนี้ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการเก็บรักษาและ เผยแพร่ (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 174) จากคำอธิบายดังกล่าวควรพิจารณาได้ว่า ชาดก พื้นบ้านอีสานเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นผลงานของชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้รู้ในสังคมชาวบ้านได้สร้างตัวละครพระโพธิสัตว์ขึ้นจากพื้นฐานความศรัทธาของ ตนต่อพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงทำให้มีพระโพธิสัตว์ในชาดกชุดดังกล่าวมีลักษณะพิเศษ ด้วยลักษณะเด่นดังกล่าวข้างต้นบทความนี้จึงต้องการศึกษาชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดก พื้นบ้านอีสาน ว่ามีเค้าคำเดิมมาจากภาษาใด มีความหมายทางอรรถศาสตร์สัมพันธ์กับขนบ ความเชื่อแบบอีสานอย่างไร สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาหรือไม่อย่างไร มิติการยืมภาษา และการใช้ภาษาถิ่นตั้งชื่อมีลักษณะเฉพาะอย่างไร

แนวคิดการตั้งชื่อ

ชื่อ เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญของคนในหลายชาติหลายภาษา ในพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “ชื่อเป็นสิ่งที่คำที่ตั้งขึ้นสำหรับเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่วๆ ไปหรือโดยเฉพาะเจาะจง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 367) จากคำนิยามความหมายของคำว่าชื่อดังกล่าวทำให้ทราบว่าชื่อเป็นคำเรียก คือ คำที่คนในสังคมกำหนดใช้ร่วมกันเพื่อจะเรียกสิ่งต่างๆ โดยไม่เจาะจง จึงเห็นได้ว่าชื่อเป็น สิ่งสำคัญของทุกชาติทุกภาษาได้กำหนดชื่อเรียกสิ่งต่างๆ เพื่อสื่อสารกันและกัน ส่งผลให้ มนุษยชาติสามารถสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี และเกิดการพัฒนากัน มาอย่างต่อเนื่อง

ชื่อสำคัญต่อชีวิตคนๆ หนึ่ง คือ ทุกคนต้องมีชื่อไว้เรียกและจำแนกออกให้แตกต่างกัน หรือมีไว้เพื่อระบุตัวตนของตน เพื่อให้คนอื่นเรียกและไว้สำหรับแจ้งชื่อหรือเรียกตัวเองเวลาที่ ต้องถูกถาม หรือเมื่อจำเป็นจะต้องแสดงตนในสังคม เมื่อเป็นเช่นนั้นชื่อของคนจึงเป็นสิ่งเฉพาะ หรือนามแบบเจาะจง (proper names) พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ชื่อเฉพาะเวลาจะแทนพระองค์ หรือให้ผู้อื่นเรียกขานพระองค์ ดังปรากฏหลักฐานในคัมภีร์สูตรตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสนทนากับโศภนพราหมณ์ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ระหว่างทางเสด็จ โดยพราหมณ์ได้ถามพระองค์ว่า พระองค์เป็นใครกันแน่ระหว่างเทวดา คนธรรพ์ ยักษ์ หรือมนุษย์ พระองค์ได้ตรัสตอบพราหมณ์ว่า “พราหมณ์ ขอให้ท่านจำ เราไว้ว่าเป็น พุทธะ” (ม. มู. 21/3649) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าเอง ก็ทรงใช้ชื่อเฉพาะกำหนดให้คนอื่นเรียกขานพระองค์ และยิ่งไปกว่านั้น ในคัมภีร์พุทธวงศ์ ขุททกนิกายปรากฏหลักฐานว่าพระองค์เองได้ตรัสประวัติของพระองค์ว่า พระองค์ ชื่อโคตม เป็นชาวศากยะ เมืองที่พระองค์อาศัยชื่อเมืองกบิลพัสดุ์ พระพุทธบิดาชื่อพระเจ้าสุทโธทนะ มีพระพุทธรมาดาผู้ให้กำเนิดชื่อพระนางมาयाเทวี เสด็จครองเรือนใน ชมราวาสวิสัยจวบจน 29 ปี อาศัยอยู่ในปราสาท 3 หลัง ชื่อ สัจจนะ โภกนุทะ และโกญจะ มีหญิงบริวารมากถึง 40,000 นาง มีพระนางยโสธราเป็นพระชายาและมีพระราชกุลเป็นบุตร ของพระองค์ (ขุ.พุทธ. 33/26/543) หลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าเองได้ แสดงพระองค์โดยชื่อว่า พุทธะ และโคตมะ ทั้งเมื่อจะตรัสถึงตระกูลวงศ์ของพระองค์ก็ทรง กำหนดคำเรียกขานชื่อพระราชบิดา เป็นต้น

หลักฐานในพระไตรปิฎกทำให้ทราบว่า ชื่อเป็นสิ่งที่สำคัญและคงอาจสำคัญจนส่ง ผลให้มีผู้แต่งตำราการตั้งชื่อคนขึ้นใช้สำหรับเป็นแบบแผนหรือจนทำให้มีหลักหรือเป็นวิชา แขนงหนึ่งขึ้น เช่น ตำราทักษาปกรณ์ และพรหมชาติ เป็นต้น คนไทยเองก็เป็นเหมือนคนใน สังคมอื่น คือ มีการใช้คำกำกับตัวเองและของคนอื่น กล่าวคือ นอกจากเราจะเรียกขานคน อื่นด้วยชื่อแล้วยังคงต้องมีชื่อตัวสำหรับคนอื่นเรียกขานในการสนทนาหรือมีปฏิสัมพันธ์ กันทางสังคม ขนบของการใช้คำเรียกชื่อของคนไทยปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 สมัย พ่อขุนรามคำแหงว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงใช้คำเรียกชื่อของคนในครอบครัวท่าน ดังปรากฏความว่า “พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง...” (กรม ศิลปากร, 2533 : 21) คนไทยเชื่อว่า ชื่อมีอิทธิพลหรือมีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตคนหรือเจ้าของ ชะตา ชื่อดีอาจจะช่วยให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง หรือร่ำรวยเงินทอง แต่ในทางตรงกัน ข้ามชื่อเป็นกาลกิณีอาจส่งผลให้ชีวิตตกต่ำ (กรมศิลปากร, 2552 : 5) เดิมคนเชื่อกันว่าเด็ก เกิดใหม่ยังไม่เป็นคนสมบูรณ์และในสามวันเจ็ดวันวาระสามวันลูกผีสี่วันลูกคนต้องตั้งชื่อ เด็กให้เป็นชื่อสมมติก่อน ดังปรากฏหลักฐานในพระนิพนธ์คำอธิบายเรื่องตำนานเสภาของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่าทางหัวเมืองเชียงใหม่ถือกันว่าถ้าลูกเจ้าหลานนายเกิดมามี 2 ชื่อ ชื่อหนึ่งเป็นสามัญสำหรับตัว อีกชื่อหนึ่งสำหรับเรียกให้ผีเกลียด เช่น อิ่ง กบ เขียด (เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 52) การตั้งชื่อให้นำเกลียดขึ้นต้นเป็นคติที่พ่อแม่ตั้งขึ้นให้สมมติเพื่อหลอกหลวงผีว่าไม่ใช่คนแต่เป็น หมู หมา อิ่ง เขียด แอ้ ฯลฯ ผีจะได้ตายใจไม่เอาตัวไปหรือไม่มารบกวน (กรมศิลปากร. 2552 : 5) ซึ่งก็น่าจะมาจากคติความเชื่อโบราณว่า ถ้าภูตผีปีศาจเอ็นดูผู้ใดก็อาจจะบันดาลให้ล้มตายเอาตัวไปเลี้ยงดูใช้สอยในเมืองผี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ [พระนิพนธ์อธิบายเรื่องตำนานเสภา], เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 52)

สุภาพรณ ฅ บางช้าง ได้ศึกษาการใช้ภาษาในการตั้งชื่อของคนไทย โดยศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย-ปี พ.ศ. 2525 พบว่า ช่วงที่ชื่อคนไทยมีสองพยางค์คือสมัยสุโขทัย ออยุธยา และธนบุรี มีหนึ่งหรือสองพยางค์ เช่น มะเตื่อ พะยอม เป็นต้น ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ ชื่อมีจำนวนพยางค์ตั้งแต่หนึ่งพยางค์ถึงหกพยางค์ เช่น เอกदनัย กัลยาวัตติ เกษราอาภรณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ชื่อเพศชายมีจำนวนพยางค์น้อยกว่าชื่อของเพศหญิงทุกสมัย และที่สำคัญในด้านที่มาของภาษา พบว่ามีการลดจำนวนการใช้ภาษาไทยลง แต่เพิ่มภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้และเริ่มมีการตั้งชื่อด้วยภาษาเขมรในช่วงรัชกาลที่ 1 ด้านความหมายของชื่อพบว่าในสมัยสุโขทัยระยะต้น ชื่อทั้งฝ่ายราชสกุลและสามัญชนมีความหมายสะท้อนความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และอุดมคติมุ่งความปลอดภัยมั่นคง และความเจริญของชุมชนเป็นหลักร่วมกัน ในสมัยอยุธยาพระนามของราชสกุลมีความหมายแสดงอำนาจราชศักดิ์ ชื่อคนสามัญมักสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน สมัยรัตนโกสินทร์พระนามในราชสกุลไม่ต่างจากสามัญชนนัก ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเลือกใช้รูปคำและความหมายของชื่อที่พึงเพศชัดเจนเพื่อสนองต่อนโยบายวัฒนธรรมของรัฐและผู้นำ (สุภาพรณ ฅ บางช้าง. 2527 อ้างอิงจากพรสรัญ แสงปรีดีกรณ์. 2552 : 17) จากงานวิจัยเรื่องชื่อคนในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาที่หลากหลายและการยึดความหมายของชื่อ แนวคิดการวิเคราะห์การตั้งชื่อของคนไทยสมัยต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานได้ ทั้งในแง่ความหมายของชื่อ ภาษา และภาพสะท้อนความเชื่อและวัฒนธรรมของคนอีสาน อนึ่ง ชื่อของตัวละครเอกในวรรณคดีเป็นเรื่องสำคัญ ส่วนมากชื่อมักจะมีมีความหมายสำคัญ หรือมีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะบางอย่างของตัวละคร ความฝันของแม่ หรือแม่แต่การตั้งตามตำราหมอดูโดยถือเอาเวลาตกฟากเป็นเกณฑ์ ดังปรากฏหลักฐานการตั้งชื่อของขุนแผนในเสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดพระวชิรญาณว่า

พ่อแม่ปรึกษากับยาย
ฝ่ายตะแอกเป็นหมอดู
ปีชาลวันอังคารเดือนห้า
กรุงจีนเอาแก้วอันแพรวพราว
ให้ใส่ปลายยอดเจดีย์ใหญ่
เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่ไรมาน

จะซื้อหลานชายอย่างไร
คิดคุณเลขอจะให้หลานชาย
ตกฟากเวลาสามชั้นฉาย
มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา
สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา
ให้ชื่อว่าพलयแก้วผู้แว่วไว

(เสภาขุนช้าง-ขุนแผน. 2555 : 94-96)

จากข้อมูลทำให้ทราบได้ว่า การตั้งชื่อของตัวละครเอกของเรื่องเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยข้อมูลหลายด้าน อย่างเช่นเมื่อจะตั้งชื่อให้ขุนแผนตอนแรกเกิด พ่อแม่ก็ต้องปรึกษาหาชื่อให้ลูก ซึ่งจะต้องอาศัยเกณฑ์ทั้งปีเกิด เดือนเกิด วันเกิดและเวลาตกฟากสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการตั้งชื่อ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชื่อไม่ใช่นามเฉพาะเรียกขานกันและกันเท่านั้น หากสะท้อนให้เห็นชนบและแนวคิดในการตั้งชื่อ และหากชื่อดีแล้วเชื่อกันว่าจะส่งผลให้เจ้าชะตาเจริญรุ่งเรืองปราศจากโรคภัยไข้เจ็บไปด้วย แต่หากชื่อไม่ดีก็ปรากฏว่าเจ้าชะตาจะไม่เจริญรุ่งเรืองหรือป่วยไข้ ดังปรากฏหลักฐานในชาดกพื้นบ้านอีสานเรื่อง ท้าวคุด-ท้าวชื่อ ตัวละครพระโพธิสัตว์เสวยชาติบำเพ็ญบารมี และก่อนลงจากสวรรค์มาเกิดได้ตั้งสัจจะอธิษฐานเรื่องความซื่อตรงและความสัตย์ว่าไม่คิดจะคดงอหรือโก่งใคร แรงอธิษฐานส่งผลให้ร่างกายทั้งแขนขาเหยียดตรงไม่งุ่มงอง แต่พ่อแม่ตั้งชื่อให้ว่า “คำ” กลับทำให้ลูกคือตัวละครพระโพธิสัตว์ร้องไห้หนักเหมือนคนโดนสัตว์มีพิษต่อยส่งผลให้แขนขาเหยียดออกตรงไม่คดงอแข็งทื่อ พอร้องไห้เสร็จแล้วแขนขาจึงจักอยู่ในท่าปกติเหมือนคนทั่วไป (ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 75) ทำให้พ่อแม่มีความหนักใจในอาการจึงได้พากันไปปรึกษาผู้เฒ่าที่เป็นนายบ้าน นายบ้านจึงตั้งชื่อให้ใหม่อาการดังกล่าวจึงหายไป ดังปรากฏหลักฐานในชาดกพื้นบ้านอีสาน ดังนี้

...แล้วก็เอาไปให้ตากวนหลังหล้า
แต่นั้นแม่ก็คว้าเอาฝ้ายบายแขนมาผูก
พ่อใส่ชื่อเจ้ากุมารน้อยหน่อ

บ่แม่่นสุใส่ชื่อกุมารน้อยบ่ชอบคลอง
ขอให้ลูกอ่อนน้อยบายเท้าอย่าล้ง
ชื่อพระราชน้อยบายเจ้าอย่าชนย

(ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 76)

จากข้อมูลทำให้สังเกตได้ว่า ชื่อน่าจะมีความสำคัญกับรูปร่างลักษณะหรือคุณธรรมของตัวละคร และเมื่อตั้งไม่ถูกหรือตั้งโดยไม่พิจารณาข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวน่าจะมีผลให้ตัว

ละครมีลักษณะผิดแปลกหรือมีอาการไม่พึงประสงค์ ดังเช่นตัวละครพระโพธิสัตว์ท้าวชื่อที่เดิมพ่อแม่ตั้งให้ว่า “คำ” แม้เป็นชื่อที่ฟังดูแล้วแสดงคุณค่า แต่ปรากฏว่าไม่ถูกโฉลกกับเจ้าชวาทก็ส่งผลให้เด็กต้องร้องไห้จนหนักเหมือนจะเป็นจะตาย ดังนั้น ชื่อของตัวละครเอก (Protagonist) ในชาดกพื้นบ้านอีสานจึงสำคัญและน่าจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดแบบท้องถิ่นหรือข้อมูลการใช้ภาษาได้ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะชาวอีสานเชื่อกันว่า ตัวละครเอกในชาดกพื้นบ้านอีสานเป็นพระโพธิสัตว์ลงมาใช้ชาติ หรือลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เพื่อบำเพ็ญบารมี ดังนั้น การวิเคราะห์ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเบื้องต้น ผู้วิจัยได้สำรวจชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ 32 ชื่อจากชาดกพื้นบ้านอีสาน 32 เรื่อง โดยได้จัดเรียงลำดับชื่อชาดกไว้ตามพยัญชนะไทย ดังปรากฏในตาราง

ตารางแสดงคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์

| ลำดับที่ | ชาดกเรื่อง+ชื่อ โพธิสัตว์ | ภาษาถิ่น | ภาษาบาลี สันสกฤต | ภาษาที่ แสดงเพศ และสถานะ | ชื่อสะท้อน ความเชื่อ | ผู้ปริวรรต/ รวบรวม |
|----------|--------------------------------|----------|---------------------|--------------------------------|-------------------------|-----------------------|
| 1 | กำพำร่างกายหอม ชื่อท้าวกำพำ | | | ✓ | | ธนิต ตาแก้ว |
| 2 | กำพำผีน้อย ท้าวกำพำ | | | | ✓ | ธีรพล นามวงศ์ |
| 3 | คัชชะนาม คัชชะ | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 4 | ท้าวกำกาดำ กาดำน้อย | | | ✓ | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 5 | ท้าวจักษณพรหมริน พรหมริน | | ✓ | | | อ. กวีวงศ์ |
| 6 | ท้าวคต-ท้าวชื่อ ชื่อทะราช | ✓ | | | | ธนิต ตาแก้ว |
| 7 | ท้าวคุดตะนาม คุดตะ | | ✓ | | | ธนิต ตาแก้ว |
| 8 | ท้าวดาวเฮือง ดาวเฮือง | ✓ | | | | ธนิต ตาแก้ว |

| | | | | | | |
|----|---|---|---|---|--|---|
| 9 | ท้าวयी ท้าวयी | ✓ | | | | พระครูสุ- เทพสาร คุณ |
| 10 | ท้าวลิ้นทอง ลิ้นทอง | ✓ | | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 11 | ท้าวเสื่อเนา ท้าวดาวเมือง | ✓ | | | | สุณา ผา- ด้านแก้ว |
| 12 | ท้าวสุวรรณ- พราหมณ์ สุวรรณพราหมณ์ | | ✓ | | | ธนิต ตาแก้ว |
| 13 | ท้าวศรีฐาน ศรีฐาน | | ✓ | | | สุณา ผา- ด้านแก้ว |
| 14 | ท้าวอ้อยเปลี้ย ชาติด ท้าวกำพร้าว | | | ✓ | | สุณา ผา- ด้านแก้ว |
| 15 | ท้าวหัวข่อหล่อ ท้าวหัว | ✓ | | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 16 | ท้าวหงส์หิน หงส์หิน | | ✓ | | | ธนิต ตาแก้ว |
| 17 | ท้าวอุ้นงัวทอง ท้าวอุ้นงัวทอง | ✓ | | | | ธนิต ตา แก้ว |
| 18 | นระระชีวะชาดก นระระชีวะบัณฑิต | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 19 | นกจอกน้อย ท้าววรจิต | | ✓ | | | ปรีชา พิณทอง |
| 20 | นางแดงอ่อน สุริวงค์ญาณ | | ✓ | | | พระอริยา นุวัตร |
| 21 | นางผมหอม สีลา | | ✓ | | | พระครู กิตติคุณเณ- ภาส และ คณเ |

| | | | | | | |
|-----|--------------------------------------|---|----|---|---|----------------------------|
| 22 | บัวหมบัวของ บัวของ | ✓ | | | | พระครูสุ- เทพสาร คุณ |
| 23 | ปลาแตก-ปลา สมอ ท้าวบุสชา | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 24 | พญาคันทก มะณีโชติกุมาร | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 25 | พระลัก-พระราม สีดา | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 26 | สังข์ศิลป์ชัย ศิลป์ชัย/ไชย เทพ | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 27 | สีทน สีทน | | ✓ | | | พระอริยา- นุวัตร |
| 28 | สุปถนาค สุปถนาค | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 29 | สุทธระชาดก สุทธระ | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 30 | สุพรมโฆกขา สุพรมโฆกขา | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 31 | สุริยะฆาต-จัน- ทะฆาต จันทะคาด | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| 32 | สุริวงค์ สุริวงค์ | | ✓ | | | พระอริ- ยานุวัตร |
| รวม | - | 8 | 20 | 3 | 1 | - |

จากตารางแสดงคำเรียกชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ปรากฏว่า มีคำนำหน้าชื่อชาดก และตัวละครด้วยคำว่า “ท้าว” มากถึง 14 เรื่อง ซึ่งคำว่า “ท้าว” ในพจนานุกรมภาษาลาว ของทองคำ มะณีสอน (2008 : 466) ให้ความหมายไว้ว่า “ท้าว นาม คำนำหน้าเพศชาย

ว่า ท้าว เพสหญิงว่า นาง คำว่า ท้าวนี้แต่โบราณหมายถึงเอาพระมหากษัตริย์หรือลูกชายพระมหากษัตริย์ คำว่าท้าวในภาษาอีสานปัจจุบันเป็นภาษาสุภาพใช้นำหน้าคำเรียกเพศชายเช่นกันกับคำว่าท้าวในภาษาลาว โดยผู้วิจัยพบว่าคนอีสานยังนิยมใช้คำว่า “ท้าว” นำหน้าหรือลงท้ายเวลาเรียกเพศชายด้วยความเอ็นดู (บักหล่าบักท้าว หรือ อยู่บ้านได้ หละท้าว มาแต่ไสหละท้าว) นอกจากจะนำหน้าด้วยคำว่าท้าวแล้ว ยังมีคำนำหน้าชื่อตัวละครที่ใช้คำ “พญา” ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ (พญาคันคาก) คำว่า ท้าวและพญาเป็นคำนำหน้าบอกสถานะหรือตำแหน่งเช่นคำว่า ท้าวพญามหากษัตริย์ มักใช้เรียกผู้มีตำแหน่งในราชสำนัก ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวตรงกับที่ เจียแย่น จอง (2548 : 94) อธิบายคำ “ขุน ท้าว พญา” ที่ใช้นำหน้าขุนเจืองว่า “ขุน ท้าว พญา ในกรณีคำขุนเจือง ท้าวเจิง พญาเจือง ฯลฯ เป็นคำนำหน้าที่แสดงถึงตำแหน่งผู้นำ ประมุข หรือหัวหน้ากลุ่มชนสมัยโบราณ” ดังนั้น จึงน่าจะกล่าวได้ว่า คำว่า “ท้าวและพญา” ที่ใช้นำหน้าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์เป็นคำที่แสดงสถานะของตัวละครพระโพธิสัตว์ เพราะข้อมูลรองรับว่า ในช่วงแรกชีวิตตัวละครพระโพธิสัตว์แม้ไม่ได้มีกำเนิดมาจากชนชั้นปกครอง เช่น ท้าวหัวข่อหล่อ ท้าวบุสบาปลาแตกปลาสมอ เป็นต้น ต่างได้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองบ้านเมืองภายหลัง คำนำหน้าชื่อได้สะท้อนให้เห็นสถานะทางชนชั้นของตัวละครชัดเจน และลักษณะเช่นนี้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำของการจัดตั้งทางสังคมการเมืองดั้งเดิมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wolters. 1999 : 18-9 อ้างอิงจากเกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒนานิช. 2554 : 34) แต่แง่ศาสนาจะเห็นว่าเป็นพื้นที่ร่วมของคติความเชื่อแบบดั้งเดิมและคติแบบพุทธราช หรือการยกวีรบุรุษดั้งเดิมมาอธิบายผ่านกรอบพระพุทธศาสนาในฐานะพระโพธิสัตว์ (กำพล จำปาพันธ์. 2551-2552 : 143) ดังนั้น คำนำหน้าชื่อของพระโพธิสัตว์จึงน่าจะสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องวีรบุรุษแบบเดิมของชาวอีสานที่มาจากคนสามัญและผู้คนที่ยอมรับได้ว่า ตัวละครพระโพธิสัตว์เหล่านั้นทำความดีมีความกล้าหาญก็สามารถยกขึ้นเป็นผู้ปกครองหรือท้าวพญาได้ แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องกรรมนิยมของพุทธศาสนาซึ่งมีหลักฐานในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทครั้งพระพุทธเจ้าตรัสสนทนากับอัครคิการทวาชพราหมณ์ชาวเมืองสววัตถิ ผู้ที่ได้ปรึกษาพระพุทธเจ้าว่าเป็นหัวล้านและเป็นคนถ้อย พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบได้แก่ว่าคนจะถ้อยไม่ถ้อยก็เพราะการกระทำ (25/306/351-352) ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า คนจะดีหรือเลวไม่ใช่เพราะเกิดมาจากตระกูลดีหรือตระกูลเลวหากแต่มาจากการกระทำของตนเองทั้งสิ้น จากข้อมูลในตารางนอกจากจะพบว่าชื่อที่นำหน้าด้วยคำว่าท้าวและพญาแล้ว ชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ยังตั้งขึ้นจากภาษาถิ่น 8 ชื่อ ภาษาบาลีและสันสกฤต 20 ชื่อ แสดงเพศและสถานะ 3 ชื่อ และตั้งขึ้นจากความเชื่อแบบผสมผสานแนวคิดที่ทั้งใหม่และเก่า 1 ชื่อ โดยชื่อที่ตั้งสามารถพิจารณาความหมาย ที่มา และผลสะท้อนแนวคิดได้ ดังนี้

ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ตั้งจากภาษาถิ่นอีสาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 822) ให้ความหมายของคำ “ภาษาถิ่น น. ภาษาเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่มีรูปลักษณะเฉพาะตัวทั้งถ้อยคำและสำเนียงเป็นต้น” เมื่อพิจารณาคำนิยามภาษาถิ่นในมิตินี้ดังกล่าวจะพบว่า ภาษาถิ่นอีสาน คือภาษาที่ชาวอีสานใช้พูดสื่อสารกัน มีรูปแบบเฉพาะคำและสำเนียงแบบอีสาน ดังนั้น จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่นในประเทศไทย เมื่อพิจารณาชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสาน จะพบว่ามีการตั้งจากภาษาถิ่นจำนวน 8 ชื่อ คือ ชื่อ ทหาราช, ดาวเชื่อง, ท้าวยี่, ลิ่นทอง, ท้าวดาวเมือง, ท้าวหั่ว, ท้าวอุ้นงัวทอง และบัวทอง ดังนี้ ชื่อทหาราช (มีความชื่อตรงและเป็นเจ้า) ดาวเชื่อง (มีความรุ่งเรืองดุดดวงดาว) ท้าวยี่ (ผู้เป็นที่สองในตระกูล) ลิ่นทอง (มีวาจาคมคายเหมือนมีลิ่นทองคำ) ท้าวดาวเมือง (ดาวของเมือง หรือดวงเมือง) ท้าวหั่ว (มีเฉพาะศีระชะ) ท้าวอุ้นงัวทอง (ชื่ออุ้น แต่มีวัวเขาทองคำ) บัวทอง (บัวรอง) จากข้อมูลพบว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มาจากภาษาถิ่นมีความหลากหลาย กล่าวคือ เป็นชื่อที่ตั้งจากลักษณะทางร่างกาย (ชื่อทหาราช, หั่ว) แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรือง (ดาวเชื่อง, ดาวเมือง) การนับลำดับการเกิด (ยี่, บัวทอง [รอง]) คือถัดจาก ต่อจากหรือรองลงมาจากพี่คนแรก) ลักษณะของสัตว์เลี้ยงคู่บารมี (วัวทอง) คำสื่อกิริยาการพูดเก่งพูดดี (ลิ่นทอง) ดังนั้นจึงควรเชื่อได้ว่า ลักษณะของคำที่นำมาตั้งชื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของภาษาถิ่นอีสานหรือภาษาตระกูลไทย-ลาว กล่าวคือ มิติการตั้งชื่อเช่นนี้แสดงให้เห็นแนวทางการใช้คำที่แสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพของตัวละครพระโพธิสัตว์ สอดคล้องกับมิติการตั้งชื่อของผู้คนในอีสาน เช่น นายป้อม (สั้น หรือ เตี้ย) นายเบิด (คนเซิดหน้ายกเวลาเดินหรือนั่ง) นายเข (คนที่เดินขาเก หรือไม่ตรง) เป็นต้น สำหรับความหมายชื่อที่นำมาตั้งที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรือง ดาวเชื่อง ดาวเมือง เป็นชื่อที่สะท้อนให้เห็นความคิดของชุมชนที่กำลังก่อร่างสร้างตัว สร้างบ้านแปงเมืองให้เป็นปึกแผ่น เพื่อเพิ่มพลังความแข็งแกร่งให้สามารถปลดแอกจากการปกครองของชนชั้นปกครองเดิมคือขอม ลักษณะเช่นนี้ใกล้เคียงกับคำว่า “รุ่ง” ชื่อกษัตริย์สมัยสุโขทัยที่มีความหมายถึงความรุ่งเรือง รวมถึงการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับเครือญาติหรือลำดับช่วงที่เจ้าตัวเกิดในระบบญาติ (ยี่/บัวทอง [รอง]) (สุภาพรชน ฦ บางช้าง. 1527 อ้างอิงจากกรมศิลปากร. 2552 : 6) จากคำอธิบายดังกล่าวทำให้อาจกล่าวได้ว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ที่ตั้งจากภาษาถิ่นได้สะท้อนถึงความคิดในการตั้งชื่อที่แสดงมิติทางกายภาพลำดับเครือญาติ ระยะเวลาการสร้างบ้านแปงเมือง ส่วนชื่อที่สัมพันธ์กับสัตว์เลี้ยงควรเชื่อได้ว่า สังคมอีสานส่วนมากมีอาชีพทำนาและการเกษตรจึงต้องใช้แรงงานสัตว์ ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์จึงสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม อีกแง่หนึ่งชื่อวัวทองอาจเชื่อมโยงให้เห็น

มิติของสัตว์พาหนะของพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกับสัตว์คู่บุญ/สหชาติของเจ้าชายสิทธัตถะ โพธิสัตว์คือม้ากัณฐกะ ประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมคือชื่อที่ได้รับอิทธิพลภาษาบาลีและสันสกฤต กล่าวคือชื่อของพระโพธิสัตว์ไม่เพียงแต่ตั้งด้วยภาษาถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังมีชื่อที่ตั้งด้วยภาษาบาลีสันสกฤตมากถึง 20 ชื่อ

ชื่อพระโพธิสัตว์จากภาษาบาลีสันสกฤต

แม้ว่าชาตกพื้นบ้านอีสานจะบันทึกหรือเรียบเรียงด้วยภาษาถิ่นอีสาน แต่ปรากฏว่าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์กลับตั้งเป็นชื่อที่มีที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต รวม 20 ชื่อที่มาจากคำในภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนี้ คัชชะ (ช้าง) พรหมริน (พระพรหม) คุตตะ (คัมภีร์) สุวรรณพราหมณ์ (พราหมณ์ผู้มีชื่อว่าทอง) ศรีฐาน (มีลักษณะดี หรือมีที่ตั้งมั่นคง) หงส์หิน (ผู้มีพญาหงส์ที่กลายเป็นหินได้) ณะระชิวะบัณฑิต (นักปราชญ์ผู้มีชีวิตเยี่ยงนรชน) วรจิต (มีจิตประเสริฐ สูงสุด) สุรังค์ญาณ (ผู้มีญาณเปรียบดังพระอาทิตย์) สีลา (หิน, มีศีล) บุสบา (ดอกไม้) มะณีโชติ (สว่างไสวดุจแก้วมณี) สีดาจันทะแจ่ม (รอยไถ) ศิลป์ชัย/ไชยเทพ (ผู้ชนะด้วยความรู้ความสามารถ) สีทน (ลดลง, นิ่งลง) สุปุณณานาค (เต็มบริบูรณ์ดี, ช้างหรือขนาดตัวประเสริฐดี) สุระนู (ผู้มีฝีมือธนูศิลป์เก่งหรืองาม) สุพรหมโมกขา (พรหมผู้พ้นแล้ว/พ้นดีแล้วจากพรหม) จันทะคาค (พระจันทร์โดนกลืน) สุรังค์ (วงศ์แห่งพระอาทิตย์)

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่า มีชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ที่ตั้งจากภาษาสันสกฤต 5 ชื่อ พรหมริน สุวรรณพราหมณ์ ศรีฐาน สุพรหมโมกขา และบุสบา นอกจากนั้นเป็นชื่อที่มาจากภาษาบาลี 15 ชื่อ เมื่อพิจารณาแล้วทำให้ทราบถึงแง่มุมการตั้งชื่อพระโพธิสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ดังปรากฏพระราชธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2469 : 139) ว่าในราว พ.ศ. 1550 กษัตริย์กัมพูชาบางพระองค์ก็เลื่อมใสทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์ และเป็นช่วงที่อาณาจักรกัมพูชามีอำนาจอิทธิพลของภาษาสันสกฤตน่าจะเข้ามากับการแผ่อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์ของกษัตริย์กัมพูชา และมีหลักฐานศิลาจารึกที่พบในประเทศไทยจารึกด้วยภาษาสันสกฤต หรืออักษรเทวนาครีแทนภาษามคธ ดังนั้นอิทธิพลดังกล่าวน่าจะส่งผลให้คำในภาษาสันสกฤตมีผลต่อการตั้งชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์พื้นบ้านอีสานด้วยเช่นกัน อนึ่ง คำว่า “ศรี” ในชื่อท้าวศรีฐาน ปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 วัดศรีชุมด้านที่ 1 แถวที่ 33 ว่า “เมื่อก่อนผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระให้ลูกสาวชื่อนางสุขขรมหาเทวีกับพระขรรค์ชัยศรีให้นามเกียรติแก่พ่อขุนผาเมือง...” (กรมศิลปากร. 2527: 14) ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าอาณาจักรกัมพูชากับอาณาจักรไทยมีความเกี่ยวข้องกัน และรูปคำสันสกฤตที่เป็นชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ได้ใช้ในจารึกมาก่อน และคนไทยเองนิยมใช้ทั้งคำบาลีและ

สันสกฤตมานาน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าชื่อที่มาจากคำในภาษาสันสกฤตได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน

นอกจากชื่อที่ตั้งจากภาษาสันสกฤตแล้ว ยังปรากฏว่าชื่อที่ตั้งด้วยภาษาบาลียังมีความหมายและที่มาน่าสนใจ กล่าวคือชื่อที่มาจากภาษาบาลีสวนมากตั้งจากลักษณะของตัวละคร เรื่องราวเกี่ยวข้อง ของวิเศษที่ติดตัวมาครวทำเน็ด เช่น ชื่อ คัชชชนาม (ช้าง) ซึ่งปรากฏความชัดเจนว่าเป็นลูกของช้างเพราะมารดาได้กินน้ำจากรอยเท้าช้างจึงให้กำเนิดพระโพธิสัตว์และตั้งชื่อตามพ่อซึ่งเป็นช้าง

โสมชูปท้าวเสมอเพ็งตั้งอินทร์

ก็จึงหมายนามแก้วคัชชชนามโดยชื่อ...

เจ้าลูกช้างงามยิ่งอินทร์แปง

เจ้าเป็นแนวนาโคอยู่ดงกินไม้

แม่เจ้ากินอุทกทั้งน้ำฮอยสารในป่า

เจ้าจึงเป็นลูกช้างสารฮ้ายอยู่ดง นั้นแล้ว

(พระอริยานุวัตร. 2515 : 5)

นอกจากนี้ยังพบว่า การตั้งชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานแสดงให้เห็นว่าตั้งตามเหตุการณ์ เช่น จันทะคาค (จันทคราส) อาศัยเหตุการณ์ตอนเกิดราหูอมจันทร์ “วันนั้นราหูเข้าสู่พระจันทร์มัวมืด ทุกที่ทั่วทั้งค่ายพันเพื่อน แท้แล้ว เขาก็ตีกลองท่วงทั้งเมือง เคาะคั้น นางประสูติลูกน้อยคั้นนั้นแมนชาย แล้วจึงหาชื่อน้อยเจ้าอ่อนกุมาร ตามจันทรูปราคา วิดเทิงยามกล้า ชื่อว่าบางามท้าวโสมงามจันทะคาค...” (พระอริยานุวัตร. 2520 : 2) และมีชื่อที่ตั้งเพราะถือเอาของวิเศษเป็นนิมิตหมายตั้ง เช่น ท้าวคุดตะนาม กำเนิดมาพร้อมกับพระขรรค์วิเศษซึ่งออกมาเพื่อปกป้องคุ้มครองจึงตั้งชื่อว่า “คุดตะ” (ธนิต ตาแก้ว. 2539 : 246) แม้แต่พญาคันคากเองก็ชื่อว่า “มะณีโชติกุมาร” เพราะแม้ว่าผิวขรุขระเหมือนคางคกแต่กลับมีความสว่างไสวเหลืออร่ามดังทองคำ จึงตั้งชื่อว่า มะณีโชติกุมาร (พระอริยานุวัตร. 2513 : 4) สังเกตได้ว่าชื่อเป็นสิ่งที่ต้องมีความหมายโดยมักจะมีที่มาก่อนตั้งเสมอ ทั้งยังเห็นได้ชัดว่าชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์มักอาศัยเหตุการณ์ เรื่องราว หรือสิ่งของที่แสดงบุญญาธิการเป็นเหตุปรารภในการตั้งชื่อ

ชื่อได้แสดงให้เห็นความเป็นมาของตัวละคร เรื่องราวเกี่ยวข้อง หรือของวิเศษคู่บุญบารมี อีกทั้งทำให้ทราบหลักเกณฑ์หรือขนบการตั้งชื่อตัวละครเอก ขนบเช่นนี้คล้ายกับการตั้งชื่อตัวละครในอรรถกถานิบาตชาดก กล่าวคือในอรรถกถานิบาตชาดกนิยมตั้งชื่อตัวละครโดยอาศัยพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวละครเป็นเหตุกำหนดตั้งชื่อ เช่น ในวสสันดรชาดก ทศชาติ มีความปรากฏว่า ในคราวทรงกรรมแก่พระนางมุสตีเสด็จทรงรถไปเส้นทางถนนชุมชนย่านการค้าหรือเรียกว่าถนนพ่อค้า และเมื่อลมกรรมชาตบั่นป่วน

และดำรงตำแหน่งผู้ปกครองคือได้ครองเมืองเป็นชนชั้นนำกันทั้งสิ้น นอกจากนั้นยังพบว่า พระโพธิสัตว์ในวรรณกรรมชาดกอีสานอาจเป็นหญิงได้ซึ่งตรงข้ามกับพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ กล่าวคือพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดกมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นชายเท่านั้น แต่พระโพธิสัตว์ชาวบ้านเป็นหญิงได้ ในเรื่องพระลัก-พระลามที่มีหลักฐานปรากฏว่า นางสีดา คือนางสุชาดาพระมเหสีของพระอินทร์ซึ่งเป็นอาจารย์ของท้าวฮวบมะนาสวณพญาักษ์เจ้าเมืองลังกา ต่อมาท้าวฮวบมะนาสวณได้แปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าสมสู่กับนาง พอนางสุชาดาทราบข่าวไม่ไห้พระสวามีจึงเสียใจขอมาเกิดในเมืองมนุษย์เพื่อใช้ชาติ (พระอริยานุวัตร. 2518 : 1-4) ลักษณะการลงมากำเนิดเพื่อใช้ชาติเช่นนี้เป็นลักษณะของพระโพธิสัตว์ดังมีหลักฐานปรากฏความในนิทานพระเจ้าใช้ชาติว่า

...คิดถึงชาดกเจ้าองค์พุทโธใช้ชาติ จักได้นิเทศไว้พอผู้่วมนิทาน
 เวงมีชาติพระองค์เที่ยวใช้ จักได้ไขกระบวนเบื้องปฐมกาลปางก่อน...
 (พระอริยานุวัตร. 2518 : 1)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า การมาเสวยชาติของพระโพธิสัตว์เสวยชาติในชาดกพื้นบ้านอีสาน คือการลงมากำเนิดอีกครั้งเพื่อใช้ชาติ เนื้อความที่แสดงความหมายดังกล่าว ปรากฏตอนนางสีดาจะลงมากำเนิดเพื่อแก้แค้นท้าวฮวบในชาดกเรื่องพระลัก-พระลาม เราอาจจะกล่าวอนุมานได้ว่า พระโพธิสัตว์น่าจะเป็นหญิง เพราะมีหลักฐานปรากฏว่านางถูกแห่เข้าเมืองแทนพระราม ซึ่งแสดงว่ากรรมเวรที่ประสบได้หมดสิ้นไป ตามคติแบบอีสานเมื่อใครประสบวิบากหรือเคราะห์กรรมไม่ว่าจะป่วยไข้ หรือมีเหตุไม่สมประสงค์เกิดขึ้นกับตัว มักถือว่าเป็นกรรมเวรหรือมีกรรมเวร ต่อเมื่อหมดเรื่องราวแล้วจึงถือว่าหมดกรรม ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับตอนพระเวสสันดรถูกเนรเทศจากนครสีพี และมีการแห่เวสสันดรกลับเมือง ในนครกัณฑ์มีการแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองปิดเรื่อง ซึ่งการนำนางสีดาเข้าเมืองเป็นลักษณะการปิดเรื่องและบอกความว่าพระนางหมดเวรหมดภาระการใช้ชาติอย่างพระโพธิสัตว์

กาลนั้น เขาก็แห่แห่เจ้านางนางสีดา เป็นธิดาลูกธิดาสีพีแยลี้ยง
 นางได้หมดเสียเสียงเวรกรรมใช้ชาติ ถือขี้ขาดแล้วทะยานพ่ายล่องไป
 (พระอริยานุวัตร. 2518 : 131)

คติการใช้ชาติในเรื่องดังกล่าวไม่ปรากฏกับตัวละครเอกอย่างพระลามและพระลัก ลักษณะเช่นนี้น่าจะเป็นพลวัตของพระโพธิสัตว์ชาวบ้านอันต่างจากเรื่องราว

พระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมแบบชาวบ้านและการให้ความหมายสำหรับเพศหญิงคือให้ผู้หญิงมีอำนาจเป็นพระโพธิสัตว์ได้ กล่าวคือผู้ชายเป็นพระโพธิสัตว์ในชาดกแบบคัมภีร์ เช่นเดียวกันผู้หญิงก็เป็นพระโพธิสัตว์ได้ในชาดกพื้นบ้านโดยเป็นพระโพธิสัตว์ตามแบบของชาวบ้าน ข้อนี้ทำให้เห็นว่าพื้นที่ในพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านไม่ได้ผูกขาดความถูกต้องดั่งงามไว้ที่ผู้ชายเท่านั้น ซึ่งตรงข้ามกับคติในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถาที่ระบุไว้ชัดเจนว่า พระโพธิสัตว์ต้องสมบูรณ์ด้วยเพศ คือเป็นชายเท่านั้น ดังมีหลักฐานระบุองค์ประกอบไว้ในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถา (Commentary) 2 แห่ง คือในนอรรถกถาปัญญาสุทนี (ม.ม.อ. 9/641) และนอรรถกถาชาดก (ขุ.ชา.อ. 28/27) กล่าวถึงองค์ประกอบของผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาแบบเถรวาทว่าจะต้องประกอบด้วยอภิสสโมธาน 8 คือประกอบด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ องค์ประกอบที่ 2 ลิงคสมปตติ มีเพศสมบูรณ์ หมายความว่า แม้จะเกิดเป็นมนุษย์แล้วก็ต้องมีเพศเป็นชายจะเกิดเป็นเพศหญิง กะเทย หรือคนสองเพศไม่ได้ เพราะความปรารถนาจะไม่สำเร็จ เพราะเพศไม่สมบูรณ์ เนื่องจากเพศหญิงไม่สามารถรับรองพุทธภาวะ (บรรจบ บรรณรุจิ. 2531 : 13) องค์ประกอบที่ 2 ระบุชัดเจนว่าต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นจึงจะเป็นพระโพธิสัตว์ได้ ความเป็นจริงแล้วกรอบตามคัมภีร์เป็นเช่นนี้ก็จริง แต่ในชาดกพื้นบ้านอีสานเรื่องพระลัก-พระลาม พระโพธิสัตว์น่าจะชื่อ “สีดา” คือเป็นหญิงได้ อนึ่ง เมื่อพิจารณาจากเรื่องราวในพระลามชาดกแล้วจะเห็นว่า นางสีดาจึงน่าจะเป็นพระโพธิสัตว์ได้เช่นเดียวกับพระลาม เพราะมีการลงใช้ชาติและได้รับเกียรติให้แห่เข้าเมือง ซึ่งการแห่เข้าเมืองเป็นพิธีกรรมสัญลักษณ์แสดงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ดังจะเห็นในพิธีกรรมแห่พระเวสสันดรเข้าเมืองหลังจากบำเพ็ญบารมีสำเร็จ ดังนั้น พระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานจึงควรมีชื่อเป็นหญิงคือ “สีดา” ตามมิติมุมมองแบบชาวบ้าน ลักษณะดังกล่าวนี้เองน่าจะเป็นลักษณะเด่นของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านแบบอีสาน นอกจากชื่อที่แสดงสถานะ รูปร่าง และเพศแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์บางองค์ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าที่พระพุทธศาสนาจะเข้ามา ดังปรากฏในชาดกเรื่องกำพราฝีน้อย

ชื่อพระโพธิสัตว์สะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน

ท้าวกำพราฝีน้อย หรือท้าวกำพราในชาดกเรื่องกำพราฝีน้อยเป็นตัวละครพระโพธิสัตว์ที่มีชื่อปรากฏคำว่า “ผี” รวมอยู่ด้วย แม้เรื่องราวนิทานชาดกจะเป็นเรื่องทางพุทธศาสนา แต่เรื่องของพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานมีลักษณะเฉพาะ จากข้อมูลแสดงว่าชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราฝีน้อย มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องซึ่งตัวละครพระโพธิสัตว์เป็นคนกำพราฝีน้อยมาขอทาน แต่ได้บารมีฝ้ายาเฒ่ามาช่วยเหลือและด้วยคำบอกเล่าของ

เทวดาว่าท้าวกำพริทำคือพระโพธิสัตว์มาเสวยชาติ (ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 2) นอกจากตัวละครพระโพธิสัตว์จะมีฝิยาเฒ่ามาช่วยแล้ว ฝิยาเฒ่ายังได้ให้ชนเพชรเป็นของวิเศษไว้ป้องกันตัว ซึ่งท้าวกำพริทำทำเป็นบ่วงคล้องไว้หน้ากระตอม วันหนึ่งมีผีเด็กหรือฝิเ็น้อยตัวหนึ่งมาติดที่บ่วง ฝิเ็น้อยขอชีวิตไว้และสัญญาว่า ถ้าปล่อยให้หลุดบ่วงอาถรรพ์ได้จะขอปวารณาตัวเป็นน้องชายคอยช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ ดังปรากฏหลักฐานในชาดกเรื่องกำพริทำฝิเ็น้อย ดังนี้

| | |
|---------------------------------------|-------------------------------|
| แต่นั้น ฝิเ็น้อยเจ้าหญิงนายอย่างาม | ถกถอนที่นหมอยเฒ่าให้แก่บา |
| ท้าวก็ยินดีด้วยหมอยหี้อย่างาม | ท้าวฝิเ็นบ่วงแบ่งแล้วฮีบไป... |
| กล่าวถึงอ้ายฝิเ็น้อยแล้วเล่าเที่ยวมา | ตามมันเมิลเบ็งหาไซสอน |
| ดินย่ำบ่วงหมอยหีเ็นใหญ่ | ไปบได้คาบ่วงจ๋องดิ่ง |
| ฝิเ็น้อยสุดแรงแม่้งลั้มเกลือกนอนชะแคง | พอแรงแฝบไปมาได้ |

(ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 4-5)

ความข้างต้นแสดงความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเครื่องรางทางไสยศาสตร์ เมื่อฝิเ็น้อยให้ชนเพชรแก่พระโพธิสัตว์เป็นของวิเศษป้องกันภัย มิติดังกล่าวควรเชื่อว่าพระโพธิสัตว์เองก็ไม่ได้ปฏิเสธชนเพชร เมื่อมองว่าพระโพธิสัตว์คือตัวแทนของศาสนาพุทธ ลักษณะเช่นนี้ย่อมสะท้อนว่า พุทธศาสนายอมรับความเชื่อเรื่องผีและไสยศาสตร์ ความเชื่อในชาดกพื้นบ้านอีสานดังกล่าวสัมพันธ์กับมิติตความเชื่อดั้งเดิมของคนในลุ่มน้ำโขงเกี่ยวกับเรื่องผี และภาพของฝิเ็น้อยที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้มีอำนาจ สอดคล้องกับปราณี วงษ์เทศ (2549 : 112) ที่อธิบายว่าในพิธีล่ำฝิเ็น้อยที่รักษาคนป่วย หัวหน้าฝิเ็น้อยหรือผู้ประกอบพิธีผู้เชิญฝิเ็น้อยก็มักเป็นผู้หญิงที่มีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป

จากหลักฐานอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างพระโพธิสัตว์และฝิเ็น้อยในรูปแบบของมิตรที่รักใคร่และช่วยเหลือกันสะท้อนภาพแทนของศาสนาพุทธกับความเชื่อเรื่องผีแบบดั้งเดิมว่าได้อิงอาศัยกันแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย นอกจากนี้ข้อมูลในชาดกเรื่องดังกล่าวยังแสดงว่าตัวละครพระโพธิสัตว์กับฝิเ็น้อยมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังปรากฏหลักฐานเนื้อความสนทนากันระหว่างพระโพธิสัตว์กับฝิเ็น้อยในชาดกว่า

| | |
|---|------------------------------------|
| แต่นั้นอ้ายฝิเ็น้อยก้มขาบสามที | ว่าคำควรกล่าวขอเป็นน้อง |
| เป็นแก๊งเท่าสงไชยหมดชั่ว | หมดชาตินี้ชาติหน้าขอแดแพงพีเฮีย... |
| บัดนี้ ฝิเ็น้อยเ็นมิตให้เหินเหือนซึบออก | ไกลบไกลโพเ็นเ็นเฮียกหานั้นแล้ว |
| แต่นั้น ท้าวแก้ออกจากกันหนี | ฝิเ็น้อยเที่ยวยามพืชยาหาอ้าย |

(ธีรพล นามวงศ์. 2556 : 4-5)

ข้อมูลข้างต้นแสดงมุมมองว่า พฤติกรรมตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราเห็นได้ชัดว่า ยอมรับว่ามีผีน้อยเป็นน้องชายจึงเรียกชื่อว่า “กำพราผีน้อย” อีกประการหนึ่งการที่ผีน้อย ยอมลดตัวเองเป็นน้องชายสื่อให้เห็นภาพตัวแทนของความเชื่อดั้งเดิมที่ยอมรับอำนาจของ พระพุทธศาสนาที่เข้ามาใหม่ การยอมรับการมีอยู่ของผีน้อยและการยอมสมาคมร่วมกับ ผีน้อยของตัวละครพระโพธิสัตว์สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่มีอยู่ใน สังคมชาวบ้านภาคอีสาน มิติความเชื่อเช่นนี้และการให้ความหมายดังกล่าวเป็นการให้ ความหมายแบบชาวบ้าน โดยยอมให้ตัวละครเอกในชาดกพื้นบ้านมีชื่อว่า “กำพราผีน้อย” มี บทบาทและปฏิสัมพันธ์กับผีผ่านเรื่องราวในชาดก ลักษณะเช่นนี้เป็นกระบวนการสร้างความ หมายหรือสื่อความหมายทางภาษาที่คนในสังคมเดียวกัน มีวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นผู้สร้าง ขึ้นมาเพื่อรับรู้ร่วมกันและเข้าใจร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่า ชื่อตัวละครพระโพธิสัตว์กำพราผีน้อย ได้สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าพุทธศาสนาจะเข้ามา ทั้งยังสะท้อนให้ เห็นการอยู่ร่วมกันระหว่างความเชื่อแบบเก่าและใหม่ในแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน ระหว่างผี กับพระพุทธศาสนาต่างดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอีสาน

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์จำนวน 32 ตัวละคร ข้างต้น สรุปได้ว่า คำนำหน้าชื่อชาดกและตัวละครที่มีคำว่า “ท้าว” มีจำนวนมากถึง 14 คำ ชื่อภาษาถิ่นจำนวน 8 คำ ชื่อที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต รวม 20 คำ ชื่อแสดงให้เห็น สถานะหรือบอกเพศปรากฏจำนวน 3 คำ ชื่อปรากฏคำว่า “ผี” รวมอยู่ด้วย 1 คำ จากการ วิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่มพบว่า ชื่อที่มีคำว่าท้าวนำหน้า เป็นคำตระกูลไทย-ลาวเดิมและ มีความหมายบ่งบอกสถานะของตัวละครว่าเป็นชนชั้นปกครองหรือลูกกษัตริย์ ปัจจุบัน ผู้คนในอีสานใช้เป็นำนำหน้าชื่อผู้ชายถือเป็นคำสุภาพสำหรับเพศชายมักใช้คู่กับคำว่านาง สำหรับชื่อที่ตั้งจากคำในภาษาบาลีหรือสันสกฤตบอกให้ทราบอิทธิพลของภาษาต่างประเทศ ที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมอีสาน หรือนิทานธรรมชาดกอันเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ของชาวบ้าน ส่วนคำที่มาจากภาษาสันสกฤตน่าจะเป็นไปได้ว่าเป็นคำที่ได้รับอิทธิพลจาก ศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายานที่รับมาจากกัมพูชา ชื่อที่สะท้อนสถานะทางสังคมและ เพศที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมแบบชาวบ้าน และการให้ความหมายสำหรับเพศหญิงใน พื้นที่ของพุทธศาสนาที่มีผู้ชายถือดุลอำนาจ สุดท้ายชื่อสะท้อนความเชื่อแบบผสมผสาน ในเรื่องกำพราผีน้อยได้สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเรื่องผีที่มีมาก่อนหน้าพุทธศาสนา จะเข้ามา ทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่ามีการปรับตัวระหว่างความเชื่อแบบเก่ากับแบบใหม่ กล่าว คือความเชื่อแบบเก่าและใหม่ในพื้นที่อีสานมีท่าทีละมุนละม่อมแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย หนึ่ง

จากการศึกษาชื่อของตัวละครพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านอีสานสะท้อนว่า ชื่อเหล่านี้มี
การใช้คำที่หลากหลาย การหลีกคำเช่นนี้ได้สะท้อนวิถีคิดของคนอีสานที่มีความรู้ภาษา
ถิ่นดีแล้วยังรู้ภาษาบาลีสันสกฤตและวรรณคดีอีกด้วย ทั้งสื่อความว่าการตั้งชื่อตัวละคร
เอกในชาดกพื้นบ้านอีสานอาศัยสังเกตรูปร่างและลักษณะตัวละครก่อนตั้ง ทั้งนี้ การตั้งชื่อ
ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธศาสนา ศาสนา
พราหมณ์ และพุทธมหายานอีกด้วย



เอกสารอ้างอิง

- กำพล จำปาพันธ์. (2552). ขุนเจืองธรรมิกราช: การเมืองอัตลักษณ์ในตำนานวีรบุรุษจากคติความเชื่อดั้งเดิมสู่พุทธศาสนา. วารสารไทยคดีศึกษา, 6(1), 141-186.
- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช. (2554). การช่วงชิงอัตลักษณ์ในสังคมจารีตเชียงใหม่ผ่านเรื่องเล่าแบบจารีต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (ม.ป.ป.). วรรณกรรมท้องถิ่น: อีสาน-ล้านช้าง. มหาสารคาม: ม.ป.พ. ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2469). ตำนานพระพุทธรเจดีย์. กรุงเทพฯ: เจริญธรรม.
- ทองคำ มะนีสอน. (2551). วัดเจ้านานุกมพาสาลาว ฉบับปรับปรุงใหม่. นະคອນหลวงเวียงจັນ: หอสมุดแห่งชาติลาว.
- ธนิศ ตาแก้ว. (2539). รวมนิทานธรรม. กรุงเทพฯ: ส. ธรรมภักดี.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). แนวทางวรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธีรพล นามวงศ์. (2556). นิทานธรรมคำกลอนอีสานเรื่องกำพ้อฝ้ายน้อยฉบับสมบูรณ์. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2529). พระโพธิสัตว์ในนิภายเถรวาท. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ปรานี วงษ์เทศ. (2549). เพศสภาวะในสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พรสรัญ แสงปรีดีภรณ์. (2552). การตั้งชื่อจตุคามรามเทพ: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระสูตรและอรรถกถาแปลชุดทกนิกายชาดก. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2542). ชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไท. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, 16(2), 217-241.
- กรมศิลปากร. (2552). นามานุกรมประเพณีไทย หมวดประเพณีราชวิถี เล่ม 3. กรุงเทพฯ: แอดวานซ์วิชั่น เซอร์วิส.

ศิลปากร. (2527). ศิลาจารย์สุโขทัยหลัก 2. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ.

ไตรปิฎก. (2535). สยามมรณจสุสเดปิฎกภูคกถา. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัยเยน ปกา
สิตา.

_____. (2537). สยามมรณจสุสเดปิฎกภูคกถา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยเยน ปกา
สิตา.

สุนา ผาด่านแก้ว. (2547). นิทานธรรมภาคดีसान 1. กรุงเทพฯ: ส.ธรรมภักดี.

หอสมุดพระวชิรญาณ. (2555). เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.

อริยานุวัตร, พระ. (2518). พระลัก-พระลาม. กรุงเทพฯ: มุณินธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.

_____. (2513 ก). พญาคันคาก. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ.

_____. (2515 ข). คัชชนะนาม. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ.

_____. (2517 ค1). ปลาแตก-ปลาสมอ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวัน
ออกเฉียงเหนือ.

_____. (2517 ค2). พระเจ้าไชยชาติ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวัน
ออกเฉียงเหนือ.

_____. (2520 ง1). สุริยะฆาต-จันทะฆาต. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ.

_____. (2520 ง2). ท้าวกำกาดำ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ.

_____. (2522 จ). ท้าวหัวข่อหล่อ. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ.

